

Zachodniopomorskie * Szczecin
Westpommern * Stettin

NaszeWycieczki.pl

KRS:0000244784

POMYSŁ I REALIZACJA / KONZEPTION UND DURCHFÜHRUNG
STOWARZYSZENIE NASZE WYCIECZKI / UNSERE AUSFLÜGE VEREIN

PROJEKT FINANSOWANY PRZEZ MIASTO SZCZECIN
DAS PROJEKT WURDE VON DER STADT SZCZECIN FINANZIERTES

Szczecin

DIABELSKI GŁAZ koło Pilchowa

Nowa atrakcja w Lasach Miejskich Szczecina,
ciekawe miejsce, w którym żyje duch ludowych opowieści.

TEUFELSSTEIN bei Polchow

Eine neue Attraktion im Stadtwald von Szczecin,
ein interessanter Ort,
an dem der Geist der Volksmärchen weiterlebt.

Projekt "Diabelski Głąz koło Pilchowa"
rozpoczęliśmy wiele lat temu. W lutym 2022 roku
napisaliśmy wniosek o finansowanie projektu
przez Miasto Szczecin i dzięki środkom z Małej Dotacji
powstała ławka i tablica informacyjna
oraz niniejsza e-publikacja.

Nad projektem pracowali: Żaneta Maciejowska,
Rafał Witkowski, Sławomir Prorok,
śp. Alicja Witkowska oraz Dagmara Baumert.

Serdeczne podziękowania dla:
Pani Katarzyny Zwierzewicz i Izabeli Strzeleckiej
z Czytelni Pomorzanowej Książnicy Pomorskiej,
Pani Janiny Kosman z Archiwum Państwowego
w Szczecinie oraz dla Pana Kamila Kajkowskiego,
kustosza Muzeum Zachodniokaszubskiego w Bytowie.

Źródło: zbiory Książnicy Pomorskiej w Szczecinie,
Archiwum Państwowego w Szczecinie
i Stowarzyszenia Nasze Wycieczki.

Mit dem Projekt "Teufelsstein bei Polchow"
haben wir vor vielen Jahren begonnen. Im Februar
2022 stellten wir einen Antrag auf Projekt-
finanzierung durch die Stadt Szczecin und dank
Mitteln aus dem Programm "Kleiner Zuschuss"
wurden eine Sitzbank, eine Informationstafel
und diese e-Publikation erstellt.

An dem Projekt haben mitgearbeitet: Żaneta
Maciejowska, Rafał Witkowski, Sławomir Prorok,
†Alicja Witkowska und Dagmara Baumert.

Ein herzliches Dankeschön an:
Frau Katarzyna Zwierzewicz und Izabela Strzelecka
aus dem Lesesaal der Pommerschen Bibliothek,
Frau Janina Kosman vom Staatsarchiv in Szczecin,
und Herrn Kamil Kajkowski, dem Kurator
des Westkaschubischen Museums in Bytów.

Quellenmaterial: Sammlung der Pommerschen
Bibliothek (Książnica Pomorska) in Szczecin,
Staatsarchiv in Szczecin und Unsere Ausflüge Verein.

NA OKŁADCE / AUF DEM UMSCHLAG

Szczecin, Diabelski Głąz koło Pilchowa / Teufelsstein bei Polchow
fot. 21.06.2021 r., SNW / Foto 21.06.2021., SNW

POMYSŁ i REALIZACJA / KONZEPTION UND DURCHFÜHRUNG
STOWARZYSZENIE NASZE WYCIECZKI / UNSERE AUSFLÜGE VEREIN
KRS:0000244784

PROJEKT FINANSOWANY PRZEZ MIASTO SZCZECIN
DAS PROJEKT WURDE VON DER STADT SZCZECIN FINANZIERTES

PRZEDMOWA

Dawniej niezrozumiałym zjawiskom w przyrodzie przypisywano właściwości magiczne, czasem boskie, czasem diabelskie, szczególnie w przypadku głazów, które miały ponadprzeciętne rozmiary, symboliczne kształty, zagłębienia, otwory, nawierty i wyryte znaki. Obecnie takie głazy uznaje się za zabytki niechrześcijańskie, za materialne pozostałości pogańskich zachowań społeczno-kulturowych.

Diabelski GŁaz koło Pilchowa nie ma ponadprzeciętnych rozmiarów, ale ma symboliczne kształty, zagłębienia, otwory, nawierty i wyryte znaki, a o jego znaczeniu dla dawnej społeczności świadczy fakt, że występuje w wielu legendach. Niektóre są do siebie podobne, a niektóre całkiem inne. Można w nich znaleźć informacje o głazie i diable, o siedmiu braciach i pastuchach z okolic Osowa i Pilchowa, o przebiegających obok granicach oraz znajdującym się w pobliżu Strumieniu Siedmiu Braci i Czarcim Bagnie. Diabeł w legendach jest dobry. Śpi na głazie w dzień św. Jana, po czym głaz staje się miękki jak ser, albo wymierza sprawiedliwość oszustom, kłamcom i mordercom i robi to z taką siłą, że na głazie do dzisiaj widoczne są odciski jego kopyt. W jednej z legend do ludowej opowieści dołączony jest dokładny opis głazu. Dzięki temu upewniliśmy się, że opisywany głaz jest tożsamy z realnie istniejącym głazem leżącym koło Pilchowa, co potwierdziliśmy archiwalną mapą, na której widać miejsce oznaczone "Teufelsstein".

Dawniej wokół Diabelskiego GŁazu leżało siedem mniejszych głazów. One również zostały opisane w legendach. Tych mniejszych kamieni już nie ma.

Na przełomie XIX i XX wieku wiele ciekawych głazów zostało rozdrobnionych i wykorzystanych jako budulec do podmurówki domu lub brukowania ulic. Pisaliśmy o tym w e-publikacji o Głazie Barnima. Tym bardziej cieszy fakt, że kultowy Diabelski GŁaz nie został zniszczony i obecnie, po dziesięcioleciach leżenia w zapomnieniu, będzie mógł zostać na powrót doceniony.

członkowie Stowarzyszenia Nasze Wycieczki
Szczecin 2022.

VORWURF

Früher wurden unverständlichen Naturphänomenen magische Eigenschaften zugeschrieben, die mal göttlich, mal teuflisch waren, insbesondere bei Felsbrocken, die überdurchschnittliche Größen, symbolische Formen, Vertiefungen, Löcher, Bohrungen und eingravierte Zeichen aufwiesen. Heute werden derartige Felsbrocken als nichtchristliche Denkmäler betrachtet, als materielle Überreste heidnischer soziokultureller Verhaltensweisen.

Einige ähneln sich, andere wiederum sind ganz anders. Man findet darin Informationen über den Stein und den Teufel, über die sieben Brüder und die Hirten aus der Gegend von Wussow und Polchow, über die in der Nähe verlaufenden Grenzen und den Sieben-Brüder-Bach und den Schwarzen Sumpf in der Nähe. Der Teufel in den Legenden ist gut. Er schläft am Johannistag auf einem Stein, der danach weich wie Käse wird, oder er erteilt Betrügern, Lügnern und Mörtern Gerechtigkeit, und das mit solcher Wucht, dass seine Hufabdrücke noch heute auf dem Steinblock zu sehen sind. In einer der Legenden ist dem Volksmärchen eine detaillierte Beschreibung des Steins beigefügt. Dadurch haben wir sichergestellt, dass der beschriebene Stein mit dem realen Stein in der Nähe von Polchów gleichzusetzen ist, was wir anhand einer Archivkarte, auf der der Ort "Teufelsstein" eingezeichnet ist, bestätigen konnten.

Früher lagen sieben kleinere Felsblöcke um den Teufelsstein herum. Auch sie wurden in den Legenden beschrieben. Diese kleineren Steine sind nicht mehr da. Um die Jahrhundertwende zum 20. Jahrhundert wurden viele der interessanten Felsblöcke zerkleinert und als Bausteine für Hausfundamente oder Straßenpflaster verwendet. Wir haben darüber in einer e-Publikation über Barnimstein geschrieben. Umso mehr freut es uns, dass der legendäre Teufelsstein nicht zerstört wurde und nach Jahrzehntelanger Vergessenheit wieder zu bewundern sein wird.

Mitglieder des Vereins "Nasze Wycieczki"
(Unsere Ausflüge), Szczecin 2022

SPIS TREŚCI

Publikacja zawiera legendy,
które zostały spisane z przekazów ustnych
lub znalezione w dawnych archiwach
i wydane w XIX i XX wieku
przez 4 badaczy kultury Pomorza.
Przedstawiamy je chronologicznie
według daty wydania:

strona 6 i 7 - 1840

strona 8 i 9 - 1886
Ulrich Jahn
1861 - 1900 - historyk, etnograf

strongy 10, 11, 12, 13 - 1891 i 1910
Otto Hermann Samuel Knoop
- 1931 - nauczyciel, historyk, etnograf

Alfred Moritz Wilhelm Gottlieb Haas
- 1950 - nauczyciel, historyk, etnograf

oraz:

[strony 1, 2, 7, 8, 9, 17](#) - zdjęcia Diabelskiego Głazu,

strona 18 i 19 - mapę Parku Leśnego Arkońskiego i okolic oraz propozycję tras do Diabelskiego Głazu,

strona 20 - informacje o innych głazach w Szczecinie oznaczonych jako pomniki przyrody (stan na czerwiec 2022).

Wszystkie inne ciekawe tematy związane z Diabelskim G azem, które nie zmie i艣y si  w e-publikacji, postaramy się do końca roku wst epnie opracowa  i wyda . A póki co, zapraszamy na spacer i pami ajmy, że otaczający nas las stanowi dobro nas wszystkich.

INHALTSVERZEICHNIS

Die Veröffentlichung enthält Legenden,
die aus mündlicher Überlieferung niederge-
schrieben wurden oder in alten Archiven gefunden
und im 19. und 20. Jahrhundert von 4 Forschern
der pommerschen Kultur veröffentlicht wurden.
Wir präsentieren sie chronologisch nach Datum
der Veröffentlichung:

Seiten 6 und 7 - 1840

Jodocus Deodatus Hubertus Temme

Seiten 8 und 9 - 1886

Ulrich Jahn

1861 - 1900 - Historiker, Ethnograph

Seiten 10, 11, 12, 13 - 1891 und 1910

Otto Hermann Samuel Knoop

Seiten 14, 15, 16 und 17 - 1912 und 1926

Alfred Moritz Wilhelm Gottlieb Haas

und;

Seite - 5 und 6 - Fragment einer archivierten Karte,

Seiten - 1, 2, 7, 8, 9, 17 - Fotografien des Teufelssteins,

Seiten 18 und 19 - eine Karte des Arkona Forest Park und Umgebung sowie einen Vorschlag für Routen zum Teufelsstein (Devil's Boulder),

Seite 20 - Informationen über andere Findlinge in Szczecin, die als Naturdenkmäler ausgewiesen sind (Stand: Juni 2022).

Weitere interessante Themen im Zusammenhang mit dem Teufelssteins, die nicht in diese e-Publikation aufgenommen werden konnten, möchten wir bis zum Ende des Jahres aufbereiten und veröffentlichen. In der Zwischenzeit laden wir Sie zu einem Spaziergang ein, bei dem wir nicht vergessen dürfen, dass der Wald um uns herum unser gemeinsames Gut ist.

